

О. М. Потопахіна

кандидат юридичних наук, доцент,
доцент кафедри цивільно-правових дисциплін
Одеського національного університету
імені І. І. Мечникова

ПОРІВНЯЛЬНО-ПРАВОВИЙ АНАЛІЗ СИСТЕМИ СОЦІАЛЬНОГО ЗАХИСТУ УКРАЇНИ ТА ДАНІЇ

Система соціального захисту є одним із ключових індикаторів рівня розвитку демократичної та соціальної держави. В умовах сучасних соціально-економічних викликів, пов'язаних із глобалізаційними процесами, демографічними змінами, міграцією населення та наслідками воєнних дій, особливої

актуальності набуває дослідження ефективності механізмів соціального забезпечення в різних країнах світу. Для України, яка перебуває на етапі реформування соціальної сфери та гармонізації національного законодавства із європейськими стандартами, значний науковий і практичний інтерес становить досвід Королівства Данія як держави зі сформованою моделлю соціальної держави.

Соціальний захист традиційно розглядається як система правових, економічних та організаційних заходів, спрямованих на забезпечення належного рівня життя населення у випадках настання соціальних ризиків. Конституція України закріплює право громадян на соціальний захист у статті 46, відповідно до якої громадяни мають право на забезпечення у разі повної, часткової або тимчасової втрати працездатності, безробіття, старості та в інших випадках, передбачених законом [1, ст. 46]. Водночас Конституція Данії прямо не містить розгорнутого переліку соціальних прав, однак данська модель соціальної держави базується на принципах універсальності, солідарності та високого рівня державної відповідальності за добробут населення.

Система соціального захисту Данії належить до так званої скандинавської або універсальної моделі welfare state. Її характерними рисами є високий рівень соціальних гарантій, значна роль держави у фінансуванні соціальних програм, розвинена система соціальних послуг та широкий доступ населення до соціального забезпечення незалежно від рівня доходу. Соціальна політика Данії ґрунтується на принципі універсальності, відповідно до якого більшість соціальних виплат і послуг надаються всім громадянам як невід'ємне право [2, с. 114]. Такий підхід відповідає сучасним європейським стандартам соціального забезпечення та визнається одним із найбільш ефективних серед держав Європейського Союзу [3, с. 2].

Особливістю данської моделі є переважне фінансування соціальних програм за рахунок податкових надходжень. Данія має один із найвищих рівнів оподаткування у світі, що дозволяє забезпечувати високий рівень соціальних стандартів, безоплатну медичну допомогу, освіту, підтримку сімей із дітьми, осіб похилого віку та безробітних. Значна увага приділяється

активній політиці зайнятості, спрямованій на інтеграцію громадян у ринок праці, а не лише на надання матеріальної допомоги [4, с. 67].

На відміну від Данії, система соціального захисту України характеризується поєднанням страхових та бюджетних механізмів соціального забезпечення. Основу правового регулювання становлять Конституція України, Закон України «Про загальнообов'язкове державне соціальне страхування», Закон України «Про державну соціальну допомогу малозабезпеченим сім'ям», Закон України «Про соціальні послуги» та інші нормативно-правові акти [5].

Українська система соціального забезпечення тривалий час функціювала в умовах недостатнього фінансування, фрагментарності законодавства та надмірної бюрократизації механізмів надання соціальної допомоги. Суттєвий вплив на соціальну сферу справили економічна нестабільність, пандемія COVID-19 та поточні воєнні дії, що спричинили значне збільшення кількості внутрішньо переміщених осіб, осіб з інвалідністю та громадян, які потребують державної підтримки. За даними Міжнародної організації праці, сучасні кризові процеси суттєво підвищують навантаження на національні системи соціального захисту та потребують розширення механізмів соціальної підтримки населення [6, с. 15].

Окремої уваги заслуговує соціальна підтримка, яку Королівство Данія надало громадянам України, що були змушені залишити територію держави внаслідок воєнних дій в країні. Після прийняття спеціального закону про тимчасовий захист українців Данія забезпечила біженцям доступ до житла, медичного обслуговування, освіти, соціальної допомоги та програм працевлаштування. Українські громадяни отримали право на фінансову підтримку, інтеграційні курси, мовне навчання та соціальні послуги на рівні муніципалітетів. Такий підхід свідчить про високий рівень гуманітарної відповідальності Данії та практичну реалізацію принципів соціальної держави, заснованих на захисті людської гідності, соціальної солідарності та недискримінації [7, с. 3].

Порівняльний аналіз систем соціального захисту України та Данії дозволяє виокремити низку принципових відмін-

ностей. По-перше, у Данії переважає універсальний підхід до соціального забезпечення, тоді як в Україні значна частина соціальної допомоги має адресний характер і залежить від матеріального становища особи. По-друге, данська модель характеризується високим рівнем децентралізації соціальних послуг: значні повноваження у сфері соціального забезпечення належать муніципалітетам (*kommune*). В Україні ж система соціального захисту залишається значною мірою централізованою.

Крім того, Данія активно впроваджує цифрові механізми адміністрування соціальних послуг (системи *NemID/MitID*, *eIndkomst*, *Jobnet.dk* та ін.), що забезпечує прозорість, оперативність та мінімізацію бюрократичних процедур. Україна також здійснює цифровізацію соціальної сфери, зокрема через функціонування електронних сервісів та платформи «Дія», однак рівень інтеграції цифрових технологій у систему соціального забезпечення все ще потребує вдосконалення.

Важливою перевагою данської моделі є високий рівень довіри населення до державних інституцій та ефективний механізм соціального партнерства між державою, роботодавцями та профспілками. Для України характерним залишається низький рівень довіри до органів державної влади та недостатня ефективність механізмів соціального діалогу.

Водночас повне запозичення данської моделі соціального захисту в Україні є неможливим через відмінності в економічному розвитку, рівні бюджетного забезпечення та історичних особливостях формування соціальної політики. Однак окремі елементи скандинавської моделі можуть бути адаптовані до українських реалій. Насамперед це стосується розвитку системи соціальних послуг на місцевому рівні, підвищення ефективності адміністрування соціальних виплат, цифровізації соціальної сфери та посилення активної політики зайнятості.

Таким чином, система соціального захисту Данії є прикладом ефективної реалізації концепції соціальної держави, що базується на принципах універсальності, соціальної солідарності та високого рівня державних гарантій. Україна перебуває на етапі трансформації власної системи соціального забезпечення відповідно до європейських стандартів. Використання

позитивного досвіду Данії може сприяти підвищенню ефективності української соціальної політики, забезпеченню належного рівня соціальних гарантій та зміцненню принципів соціальної справедливості.

Література

1. Конституція України : Закон України від 28 червня 1996 р. № 254к/96-ВР. URL: Верховна Рада України. https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/254%D0%BA/96-%D0%B2%D1%80?utm_source=chatgpt.com#Text (дата звернення: 11.05.2026).
2. Esping-Andersen G. The Three Worlds of Welfare Capitalism. Princeton : Princeton University Press, 1990. 248 p.
3. European Commission. Social Protection Systems in the EU: Denmark. Brussels, 2024. URL: European Commission https://ec.europa.eu/?utm_source=chatgpt.com (дата звернення: 11.05.2026).
4. Greve B. The Routledge Handbook of the Welfare State. London : Routledge, 2022. 438 p.
5. Про загальнообов'язкове державне соціальне страхування : Закон України від 23 вересня 1999 р. № 1105-XIV. URL: Верховна Рада України https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/1105-14?utm_source=chatgpt.com#Text (дата звернення: 11.05.2026); Про соціальні послуги : Закон України від 17 січня 2019 р. № 2671-VIII. URL: Верховна Рада України https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2671-19?utm_source=chatgpt.com#Text (дата звернення: 11.05.2026); Про державну соціальну допомогу малозабезпеченим сім'ям : Закон України від 01 червня 2000 р. № 1768-III. URL: Верховна Рада України https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/176814?utm_source=chatgpt.com#Text (дата звернення: 11.05.2026).
6. International Labour Organization. World Social Protection Report 2024-2026. Geneva : ILO, 2024. URL: International Labour Organization https://www.ilo.org/?utm_source=chatgpt.com (дата звернення: 11.05.2026).
7. Danish Immigration Service. Special Act for Persons Displaced from Ukraine. URL: <https://www.nyidanmark.dk> (дата звернення: 11.05.2026).